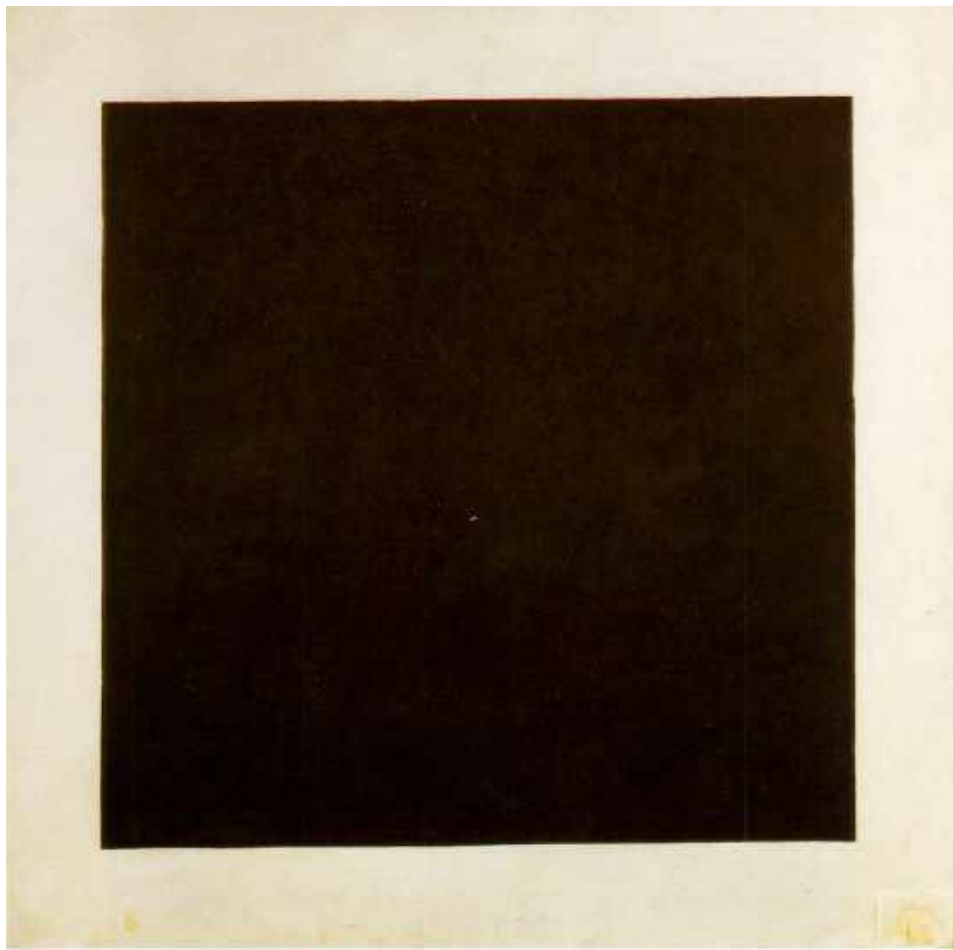

Inleiding

WAT IS KUNST? VISUELE CULTUUR?

Prof. dr. Koenraad Jonckheere

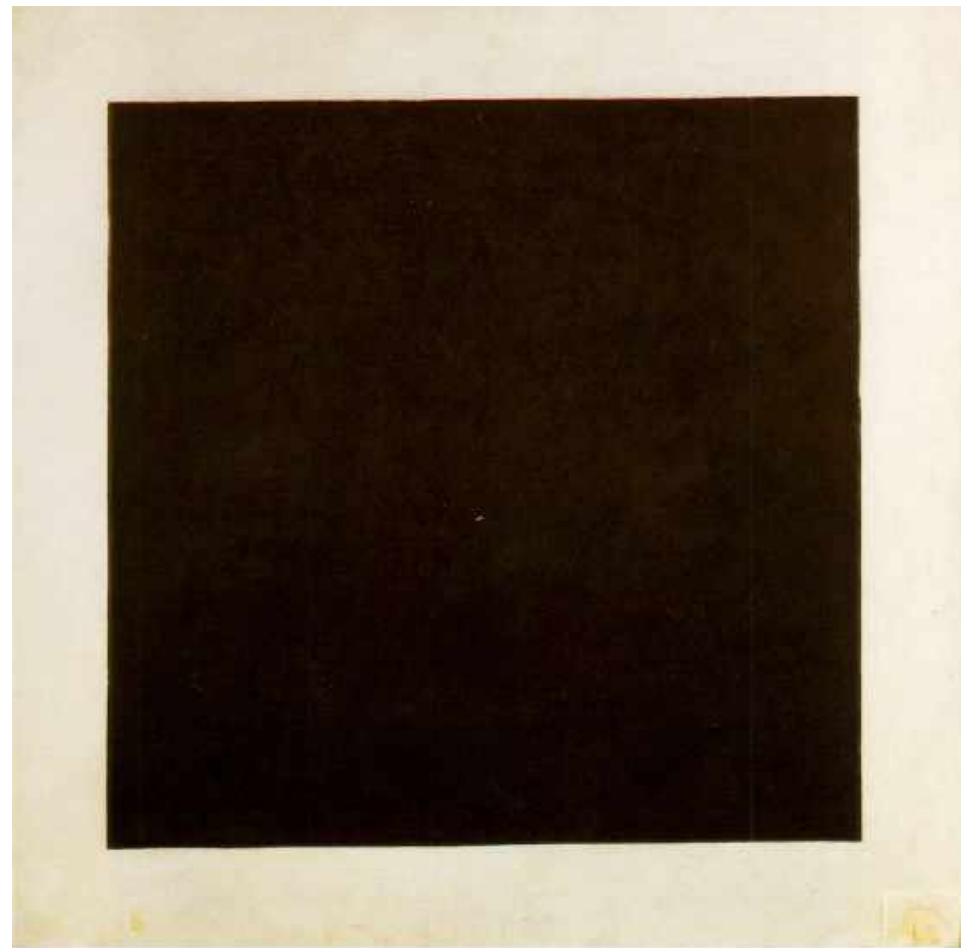

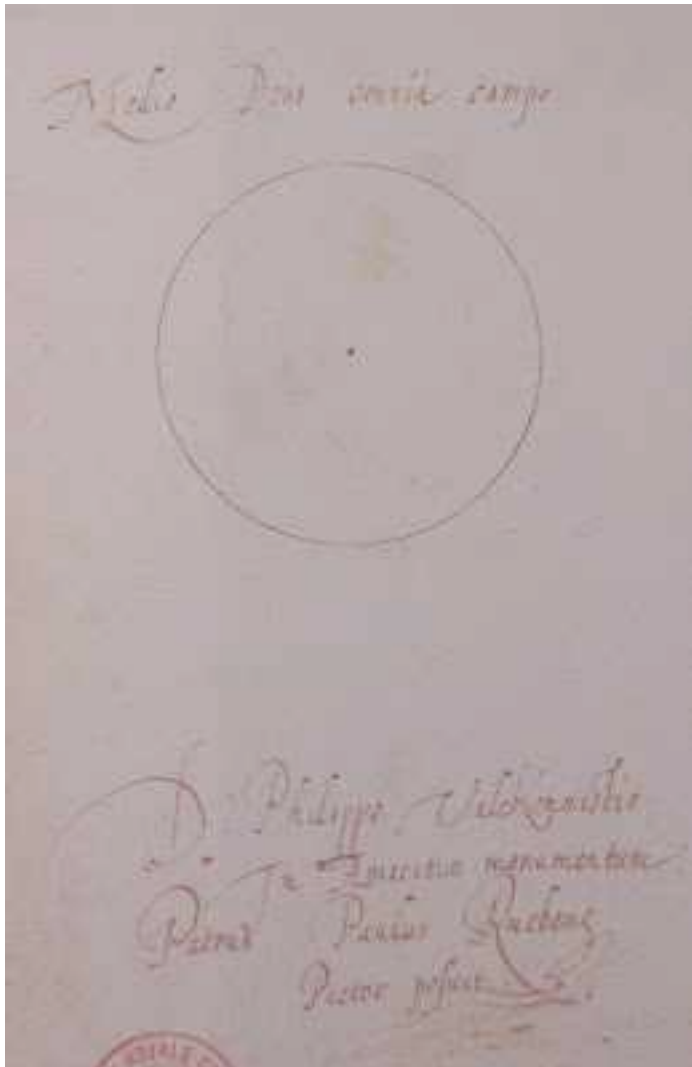
Kazimir Malevich, *Zwart vierkant*, 1915, doek, 53.5 x 53.5 cm,
Sint-Petersburg, Hermitage

Malevich' Tekenles, 1925

Kazimir Malevich, *Zwart vierkant*, 1915, doek, 53.5 x 53.5 cm, Sint-Petersburg, Hermitage

Rembrandt, *Zelfportret*, 1661, doek, 114 x 94 cm,
Londen, English Heritage, Kenwood House

Peter Paul Rubens, *Media Deus omnia campo*, tekening
In: *Album Amicorum Philips van Valckenisse*
Brussel, Koninklijke Bibliotheek van België Albert I

Hans Collaert naar Johannes Stradanus en uitgegeven door Ph. Galle (Antwerpen),
Sculptura in Aes, ca. 1600, gravure, ca. 200 x 270 mm

Marcantonio Raimondi
naar Rafaël:
Parisoordeel
ca. 1515-1516, gravure

Frans Floris de Vriendt, *Parisoordeel*, ca. 1548-1550,
Paneel, 120 x 160 cm, Kassel, Museumslandschaft Hesse

Willem Key, *Parisoordeel*, ca. 1550,
Paneel, 96 x 129 cm, privécollectie

Edouard Manet, *Dejeuner sur l'herbe*, 1863,
Doek, 208 x 265.5 cm, Parijs, Musée d' Orsay

Louis Jacques Mandé Daguerre, *L'Atelier de l'artiste*, 1837, Société française de Photographie

David Hockney; *Place Furstenberg, Paris, August 7, 8, 9, 1985 #1*, 1985, fotocollage, 88.9 x 80 cm,
Verzameling van de kunstenaar

Willem Key, *Zelfportret?*,
Paneel, Berlijn, Gemäldegalerie

P.P. Rubens naar Willem Key
Paneel, München, Alte Pinakothek

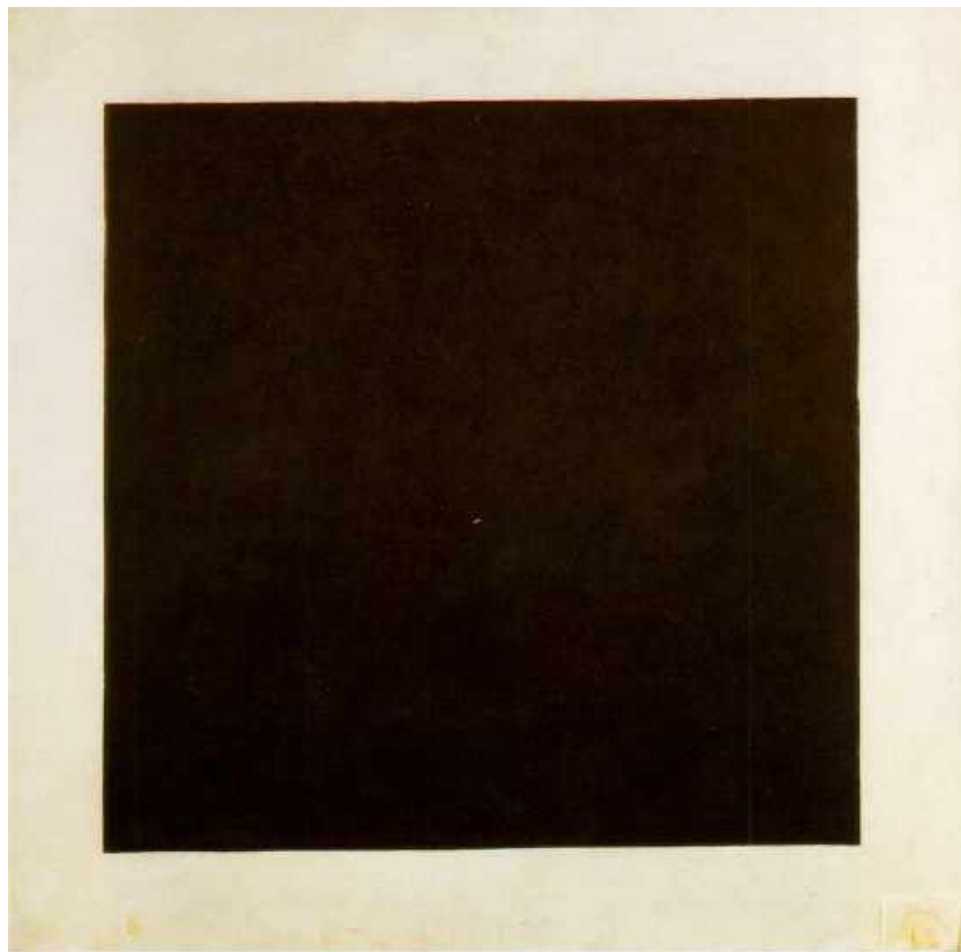
Inleiding

WAT IS KUNST? VISUELE CULTUUR?

- Ambacht
- ...

Kazimir Malevich, *Zwart vierkant*, 1915,
Doek, 53.5 x 53.5 cm, Sint-Petersburg, Hermitage

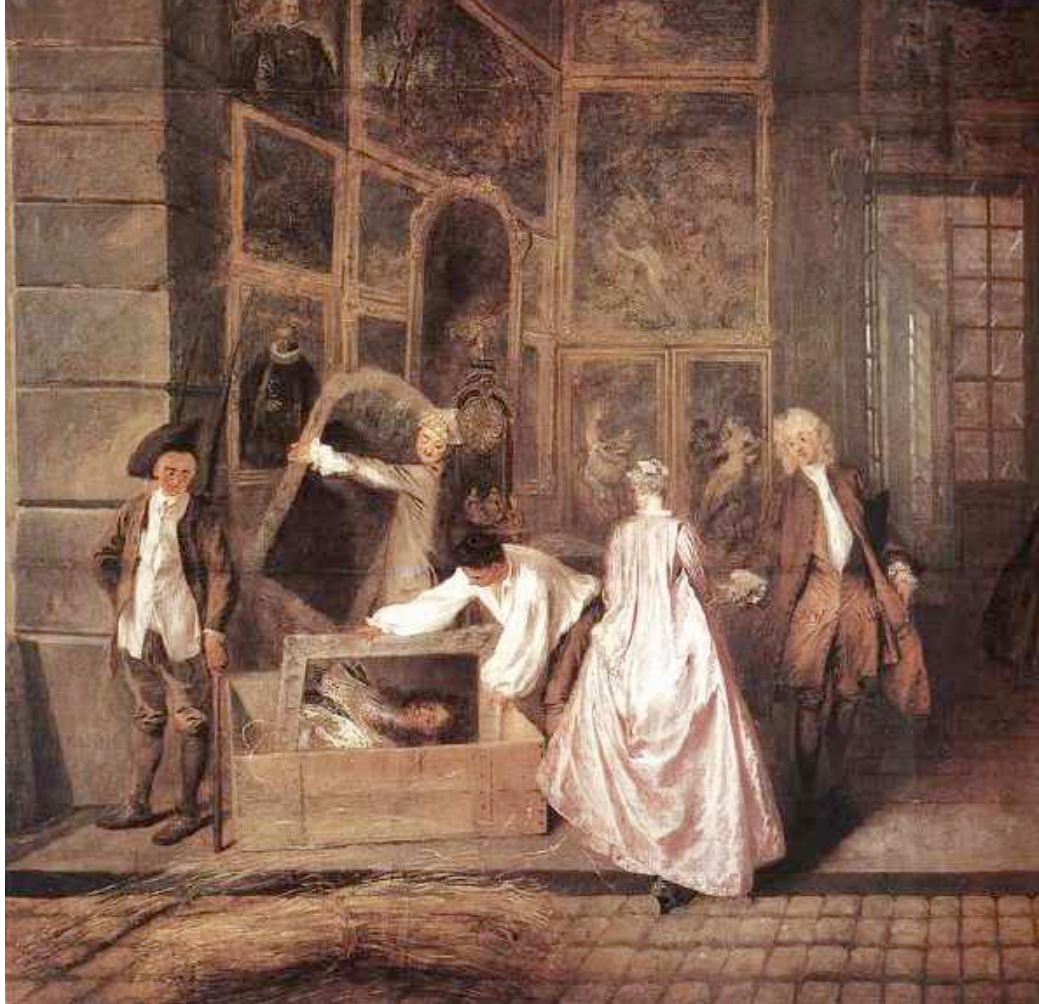
Jan van Goyen, Landschap met wagen, 1646, paneel, 34 x 47 cm, Parijs, Musée du Louvre

Le ~~deux~~ mille francs pour deux Tableaux
achetés du Sultan de Maroc -

Ces ~~deux~~ mille francs seront
payez dans le mois de
novembre 1713,

Amsterdam Antoine Ulric?
Les Jullies
1713

Antoine Watteau, *L'Enseigne de Gersaint*, 1720,
Doek, 163 cm × 308 cm, Berlijn, Schloss Charlottenburg

Damien Hirst,
Zebra op sterk water n.a.v. One Artist Auction,
September 2008 (Sotheby's)

Andy Warhol, *The Factory*

Maastricht, *The European Fine Arts Fair (TEFAF)*

Inleiding

WAT IS KUNST? VISUELE CULTUUR?

- Ambacht
- Economie
- ...

К. МАЛЕВИЧЪ.

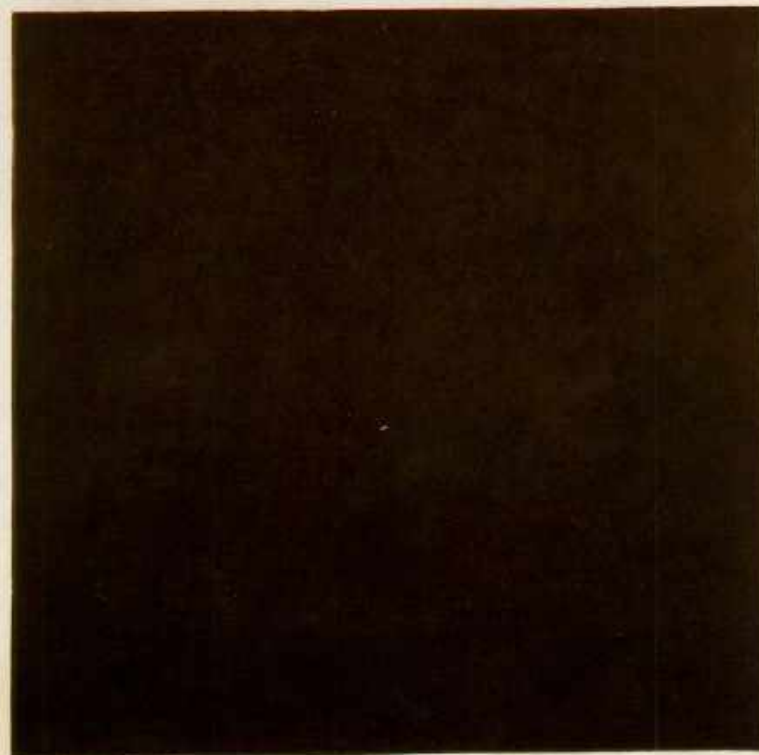
ОТЪ КУБИЗМА КЪ СУПРЕМАТИЗМУ.

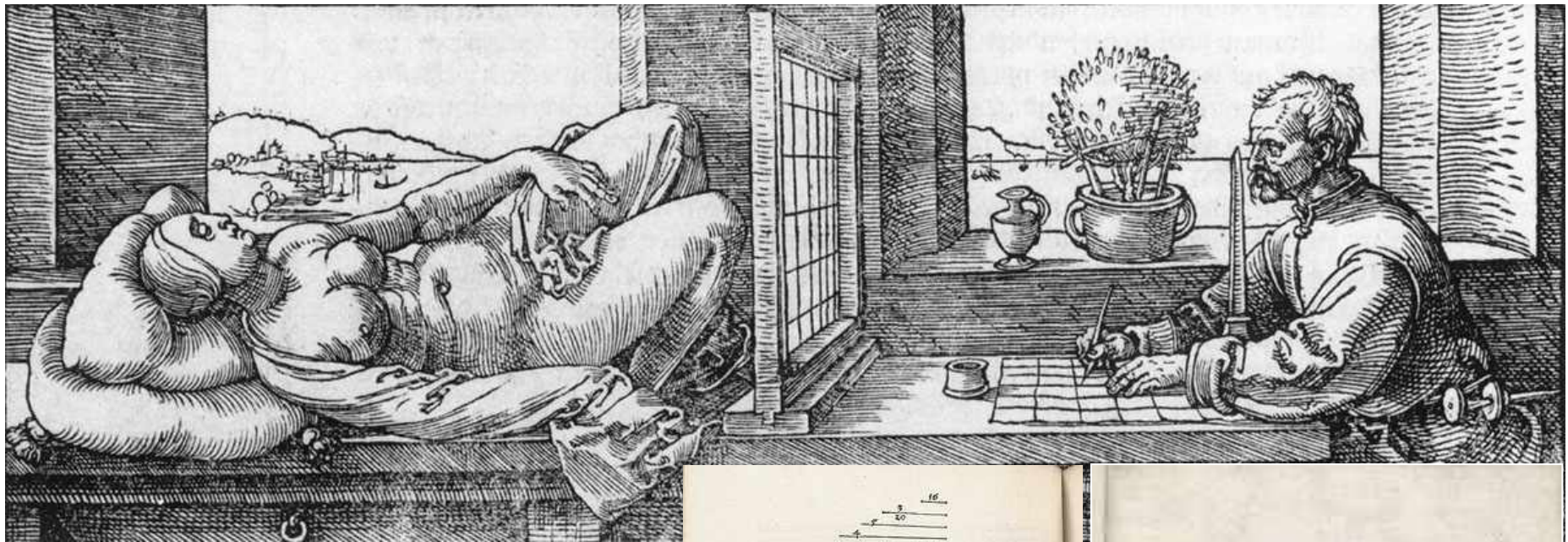
НОВЫЙ ЖИВОПИСНЫЙ
° ° РЕАЛИЗМЪ ° °

ИЗД. ВТОРОЕ.
ПЕТРОГРАДЪ.
1916.

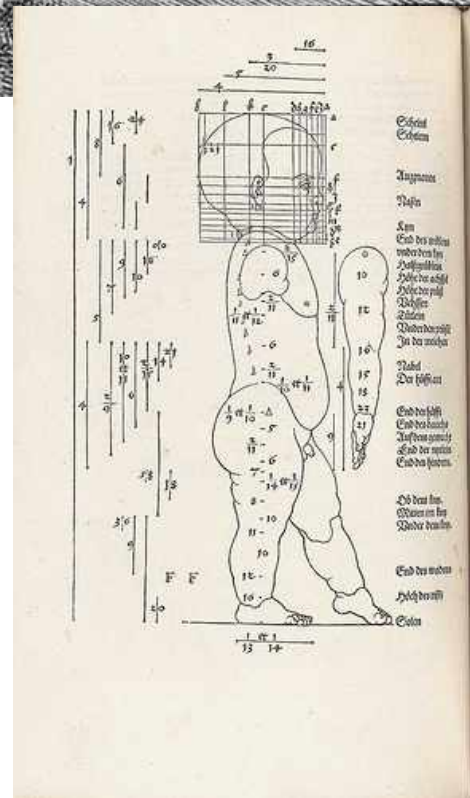
Kazimir Malevich,
*From Cubism and Futurism to Suprematism:
The New Realism in Painting*, 1916

Kazimir Malevich, *Zwart vierkant*, 1915,
Doek, 53.5 x 53.5 cm, Sint-Petersburg, Hermitage

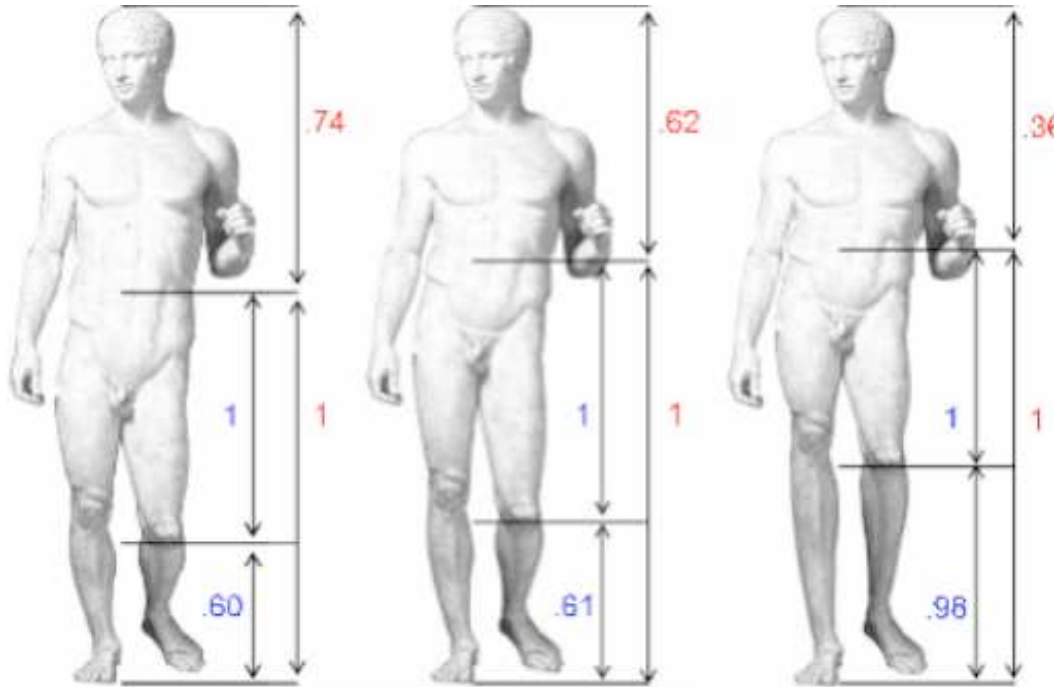

Albrecht Dürer,
Illustratie uit: *Underweysung der Messung mit
dem Zirckel und Richtscheyt*, 1522

Albrecht Dürer, illustratie uit: *Vier Bücher von
Menschlicher Proportion*, 1528

Romeinse kopie naar Polykleitos van Sikyon
Doryphoros (Speerdrager), marmer, 212 cm,
 Napels, Museo Archaeologico

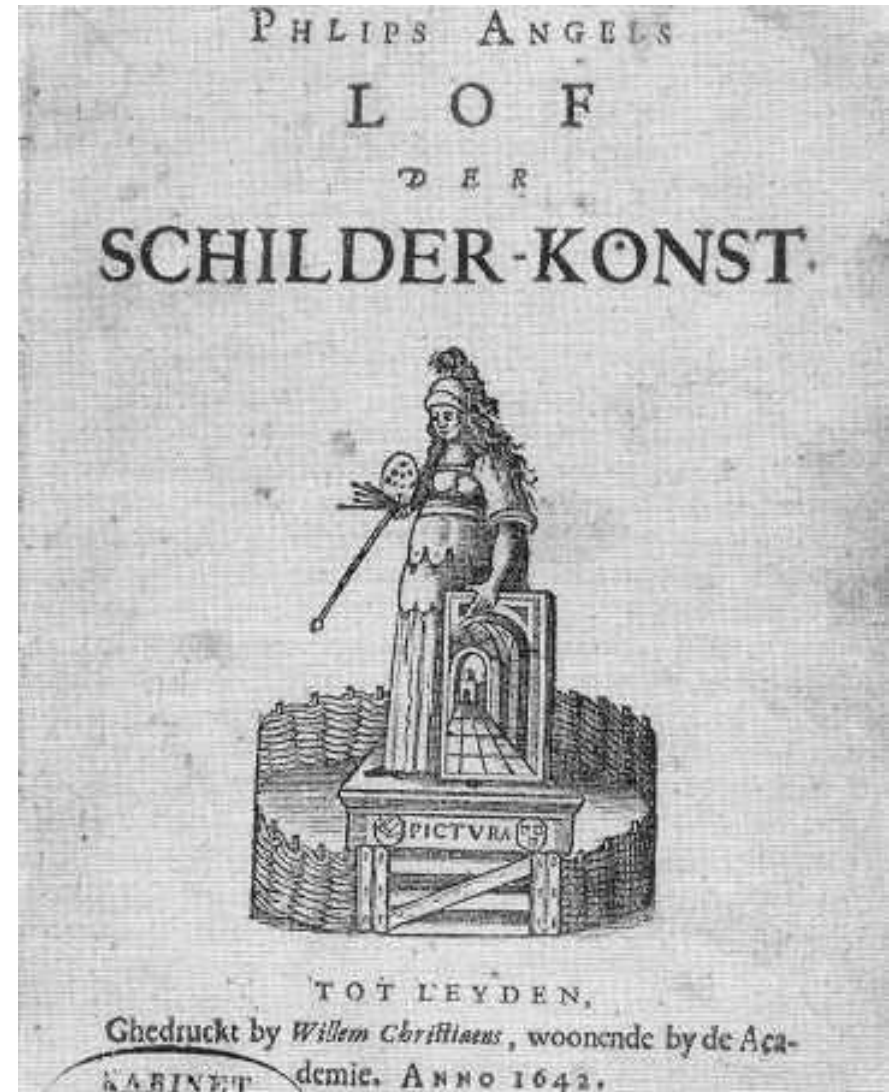

Michiel Coxcie (?), *De Grot van Plato*, ca. 1530-1540, paneel, Douai, Musée de la Chartreuse

Gerard Dou, *De Poulier*, ca. 1670,
 Paneel, 58 x 46 cm, Londen, The National Gallery

Philips Angel, *Lof der Schilderkunst* (titelpagina), 1642,
 Leiden

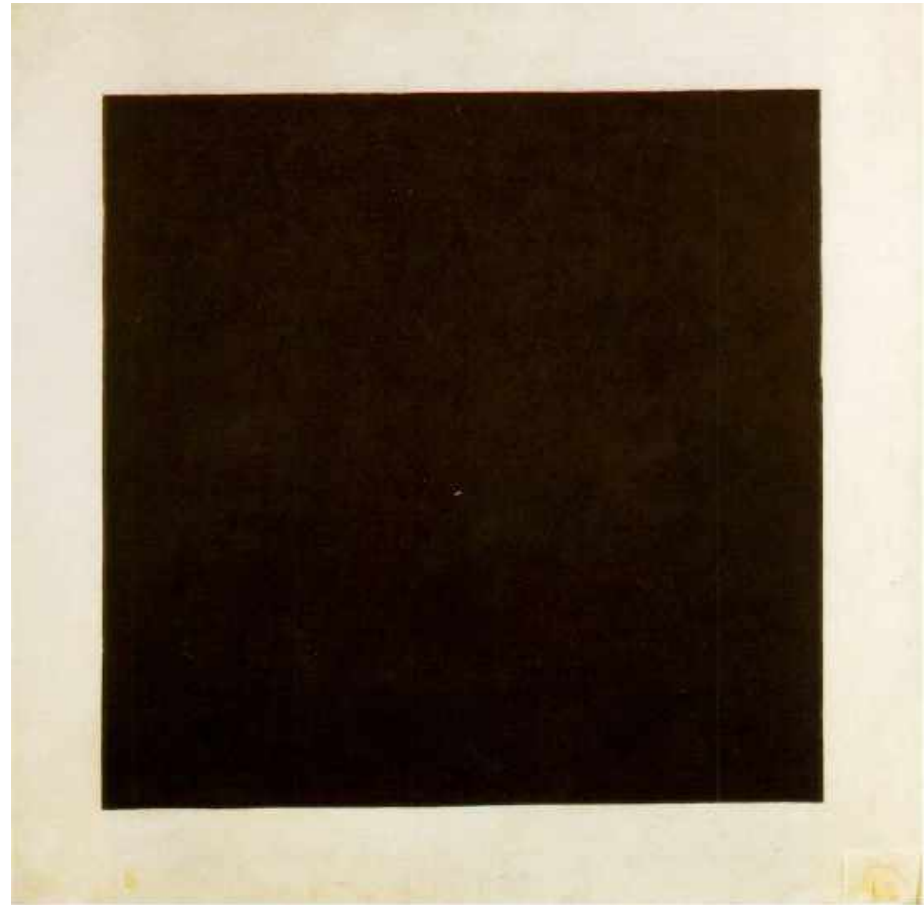
Inleiding

WAT IS KUNST? VISUELE CULTUUR?

- Ambacht
- Economie
- Theorie en Canonvorming
- ...

Ferdinand de Saussure,
'Vader van de Linguistiek' (taal als systeem)

Jan Fabre, *Totem*, 2004, Leuven

Anoniem (omgeving Piero della Francesca), *Ideale stad*, ca. 1450, paneel, 59.7 x 200.6 cm, Urbino, Palazzo Ducale

Urban Plan Abu Dhabi 2030, Perkinswill.com

Thomas More, *De Optimo Reipublicae Statu deque Nova Insula Utopia*, 1516, Leuven

Rembrandt, *Anatomische les van dr. Tulp*, 1632,
Doek, 216.5 cm × 169.5 cm, Den Haag, Mauritshuis

Savery, Stadschouwburg van Amsterdam van Jacob van Campen (architect)

Gerard de Lairese, *Achilles tussen de dochters van Lycomedes*, ca. 1685, doek, 138 × 190 cm, Den Haag, Mauritshuis

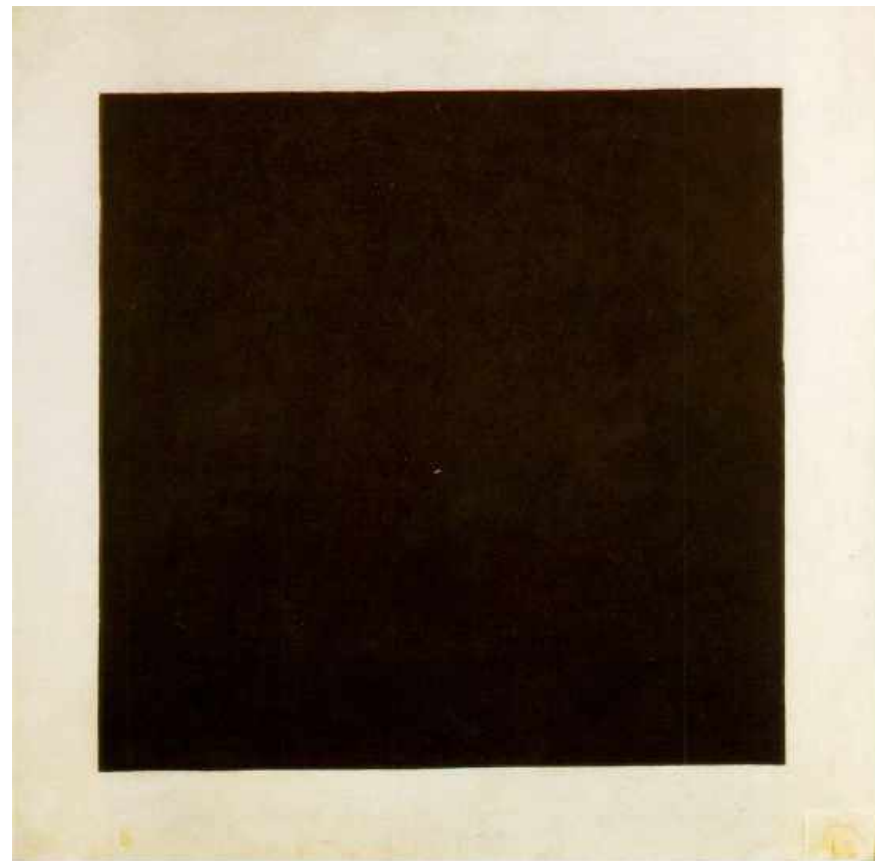
Inleiding

WAT IS KUNST? VISUELE CULTUUR?

- Ambacht
- Economie
- Theorie
- Paragone ...

El Lissitzky, *Beat the Whites with the Red Wedge*, 1919, lithografie

Kazimir Malevich, *Zwart vierkant*, 1915, Doek, 53.5 x 53.5 cm, Sint-Petersburg, Hermitage

Gerard Loyet, *Reliekhouder van Karel de Stoute*, 1471,
Goud en email, 53 x 17.5 x 34 cm, Luik, Cathédrale St. Paul

Jan Davidsz De Heem,
Heilige Communie in een fruitkrans,
1648, doek, 138 x 125.5 cm, Wenen,
Kunsthistorisches Museum

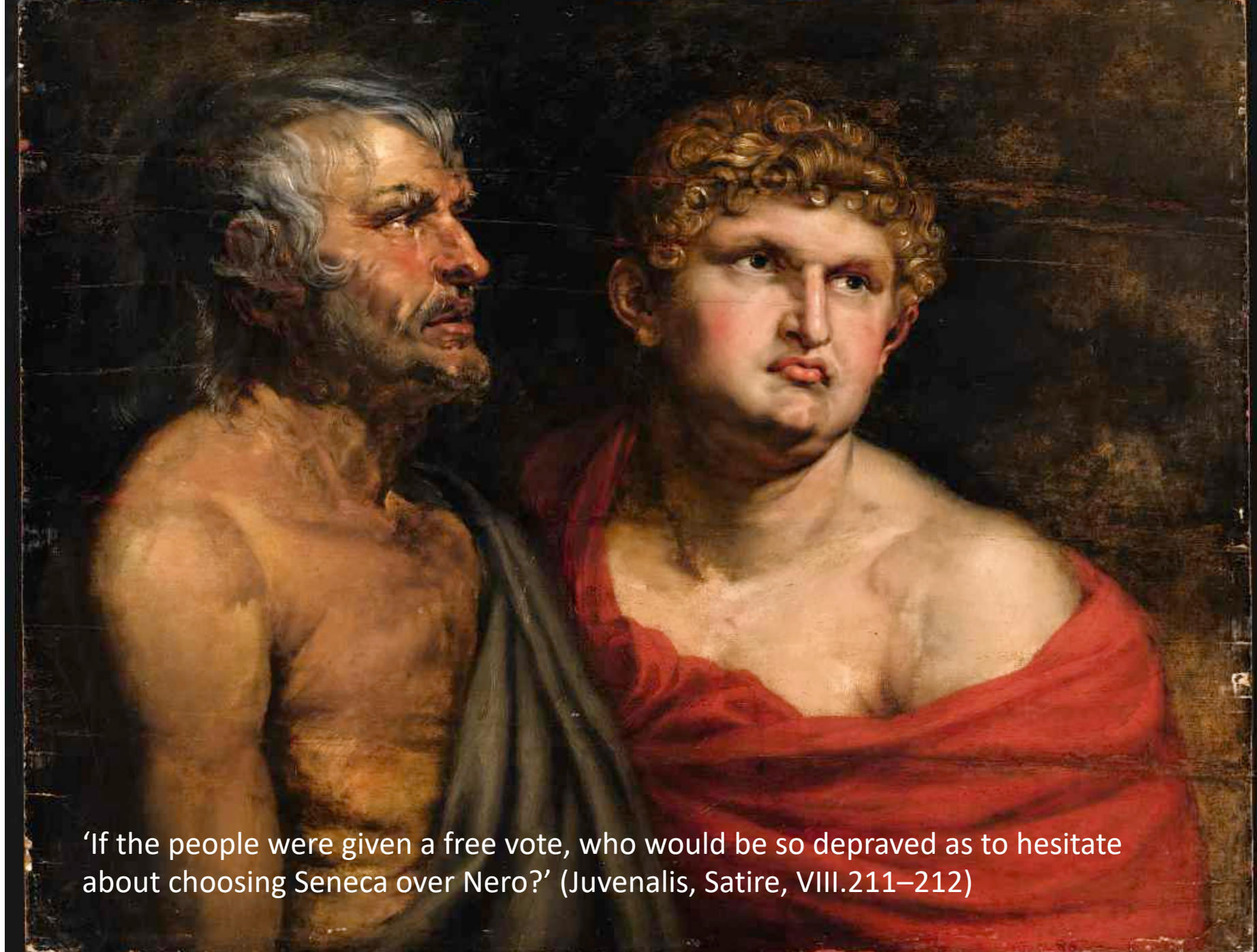

Michelangelo, *Pieta*, 1499,
Marmer, 174 × 195 cm,
Rome, Sint-Pieterbasiliek

Jacques-Louis David, *De Dood van Marat*, 1793,
Doek, 162 cm × 128 cm, Brussel, KMSKB

Luc Tuymans, *Mwana Kitoko-serie (Mooie Blanke Man)*, 2000-2001,
Doek, 81 x 35 cm, Gent, S.M.A.K.

'If the people were given a free vote, who would be so depraved as to hesitate about choosing Seneca over Nero?' (Juvenalis, Satire, VIII.211–212)

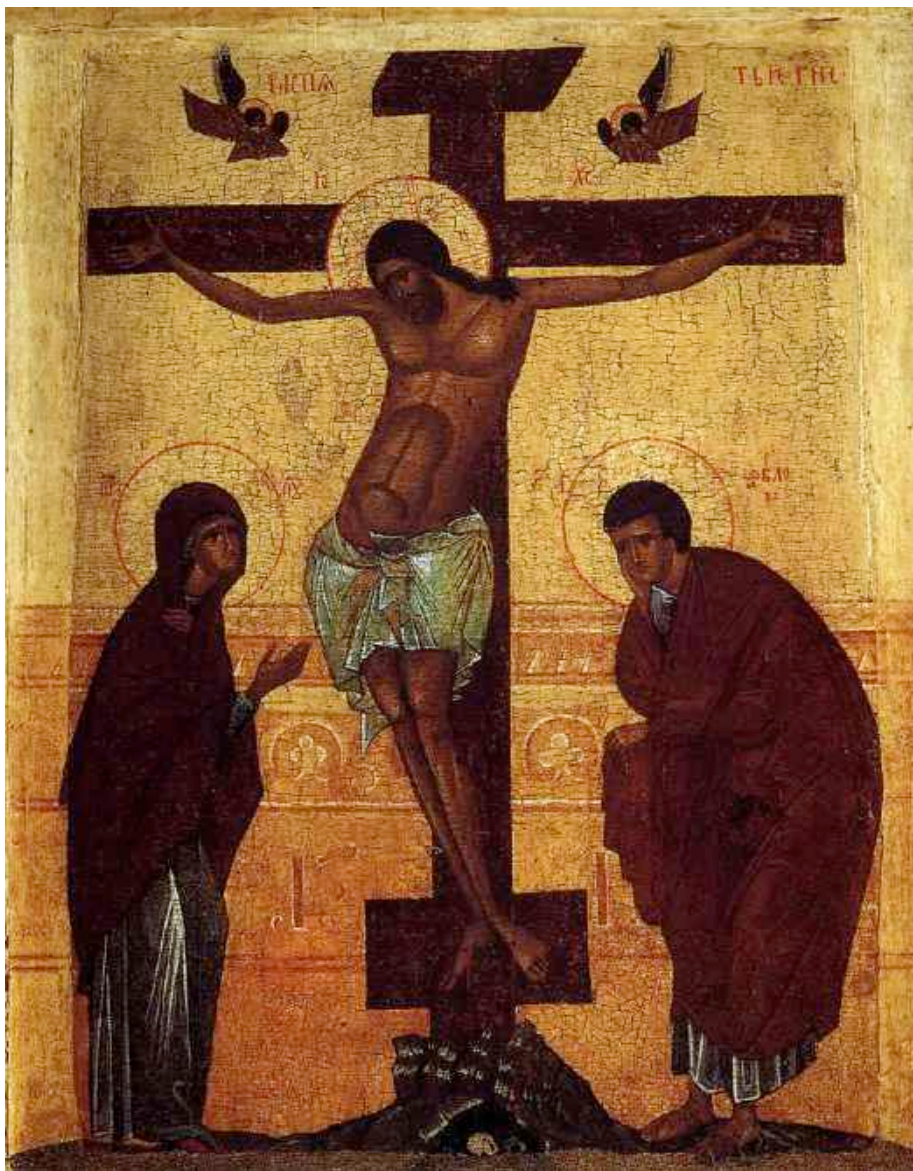
apple
e

name

Inleiding

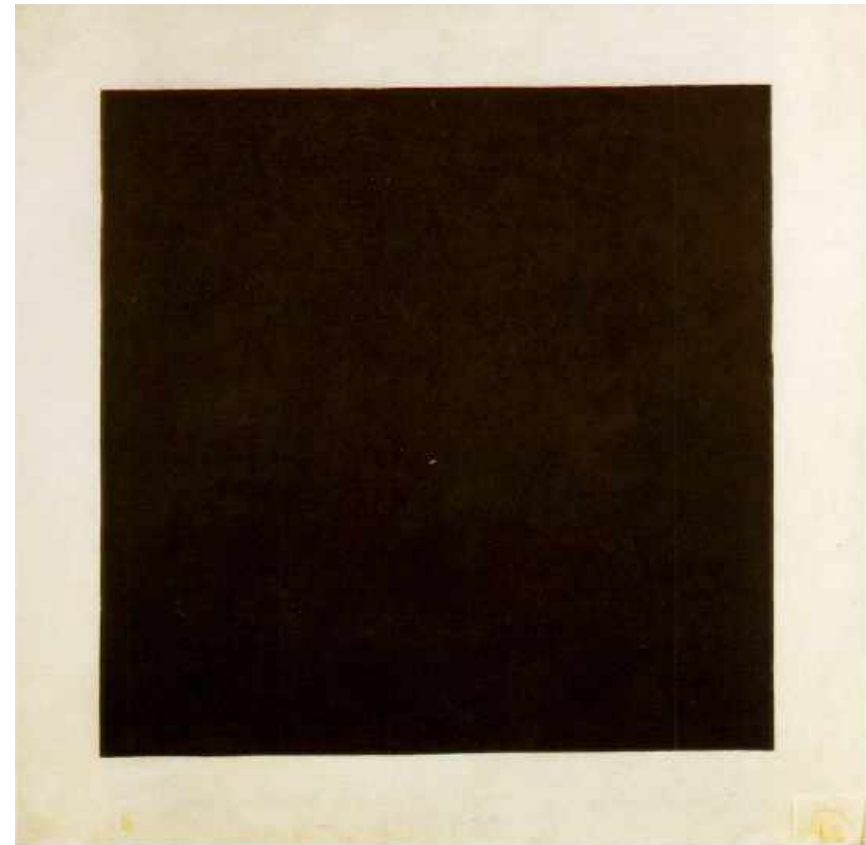
WAT IS KUNST? VISUELE CULTUUR?

- Ambacht
- Economie
- Theorie
- Paragone
- Politiek en Religie
- ...

Anoniem, *Russisch Icoon*

Kazimir Malevich, *Zwart vierkant*, 1915,
Doek, 53.5 x 53.5 cm, Sint-Petersburg, Hermitage

Michelangelo,
Laatste Oordeel
(details), 1537-41,
Rome (Vaticaan),
Sixtijnse Kapel

Damnatio Memoriae van *Publius Septimius Geta*
(medekeizer Septimius Severus, 209-211),
Berlijn, Staatliche Museen

Iconoclasme, Utrecht

Caravaggio, 1e St.-Mattheus, 1600, doek, vernield in WOII

Caravaggio, St.-Mattheus, doek, 1602,
Rome, San Luigi dei Francesi - Contarellikapel

Edouard Manet, *Déjeuner sur l'herbe*, 1863,
Doek, 208 x 265.5 cm, Parijs, Musée d'Orsay

Pablo Picasso,
Demoiselles d'Avignon, 1907,
Doek, 243.9 x 233.7 cm,
New York, MoMa

P.P. Rubens, *Kruisafname*, 1611-1614, paneel, Antwerpen, O.-L.-V. Kathedraal

Gerard Dou,
De kwakzalver, 1653, paneel,
Wenen, Kunsthistorisches Museum

P.P. Rubens, *Kruisafname*, 1611-1614, paneel, Antwerpen, O.-L.-V. Kathedraal

Robert Rauschenberg, *Erased de Kooning Drawing*, 1953,
Papier, San Francisco, Museum of Modern Art

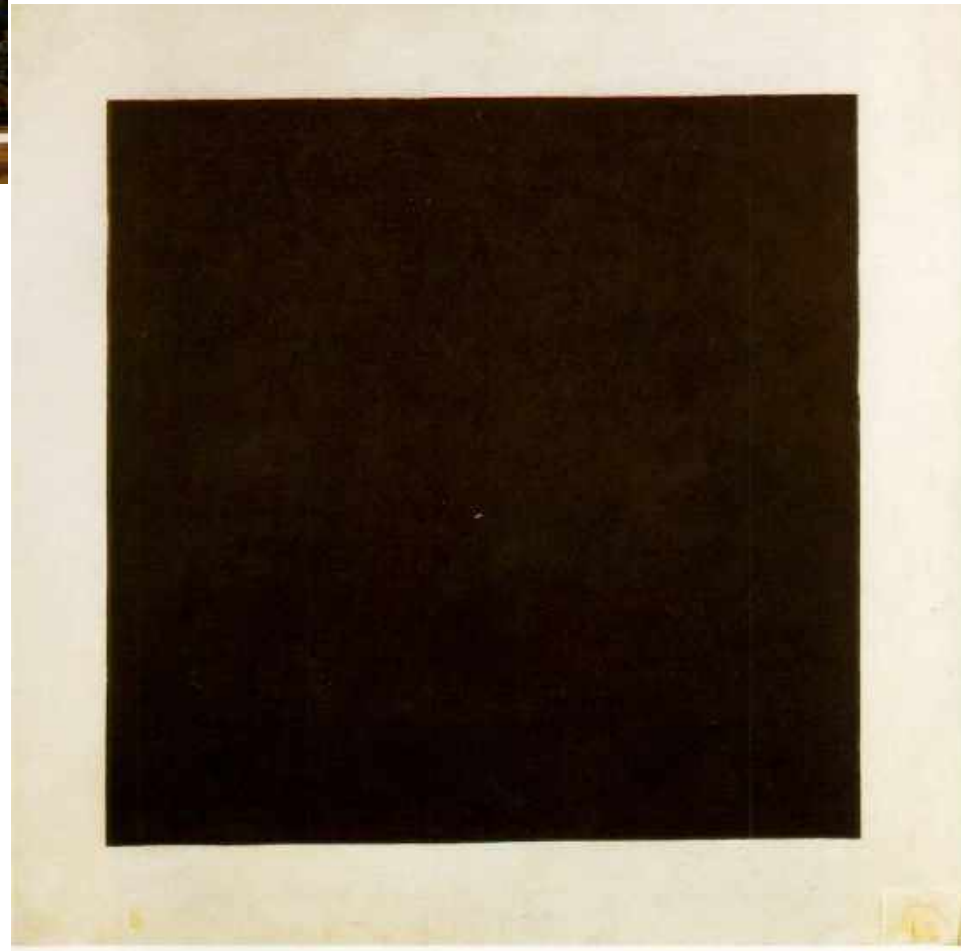
Inleiding

WAT IS KUNST? VISUELE CULTUUR?

- Ambacht
- Economie
- Theorie
- Paragone
- Politiek & Religie
- Decorum ...

Piero della Francesca,
Geseling van Christus, ca. 1469, paneel, 58.4 x 81.5 cm,
 Urbino, Galleria Nazionale delle Marche

Kazimir Malevich, *Zwart vierkant*, 1915,
 Doek, 53.5 x 53.5 cm, Sint-Petersburg, Hermitage

David Beckham in Armani reclame, 2008

Anoniem Hellenistisch, *Torso Belvedere*,
1^e eeuw v.C., marmer, 159 cm, Rome, Vaticaanse Musea

Titiaan, *De Zondeval*, 1570,
Doek, 240 cm x 186 cm,
Madrid, Museo del Prado

P.P. Rubens naar Titiaan, *De Zondeval*,
Doek, 237 x 184 cm,
Madrid, Museo del Prado

Reclame Dove Anti-Aging, 2007

Anoniem Hellenistisch, *Lely Venus*,
2e eeuw n.C., marmer, 112 cm,
Londen, British Museum

P.P. Rubens, *Venus Frigida*, 1614,
Paneel, 145.1 x 185.6 cm,
Antwerpen, KMSK

Marcantonio Raimondi naar Rafaël,
Hurkende Venus, ca. 1505-1506,
Gravure

René Magritte, *La Trahison des Images (Ceci n'est pas une Pipe)*, 1928,
Doek, Los Angeles, LACMA

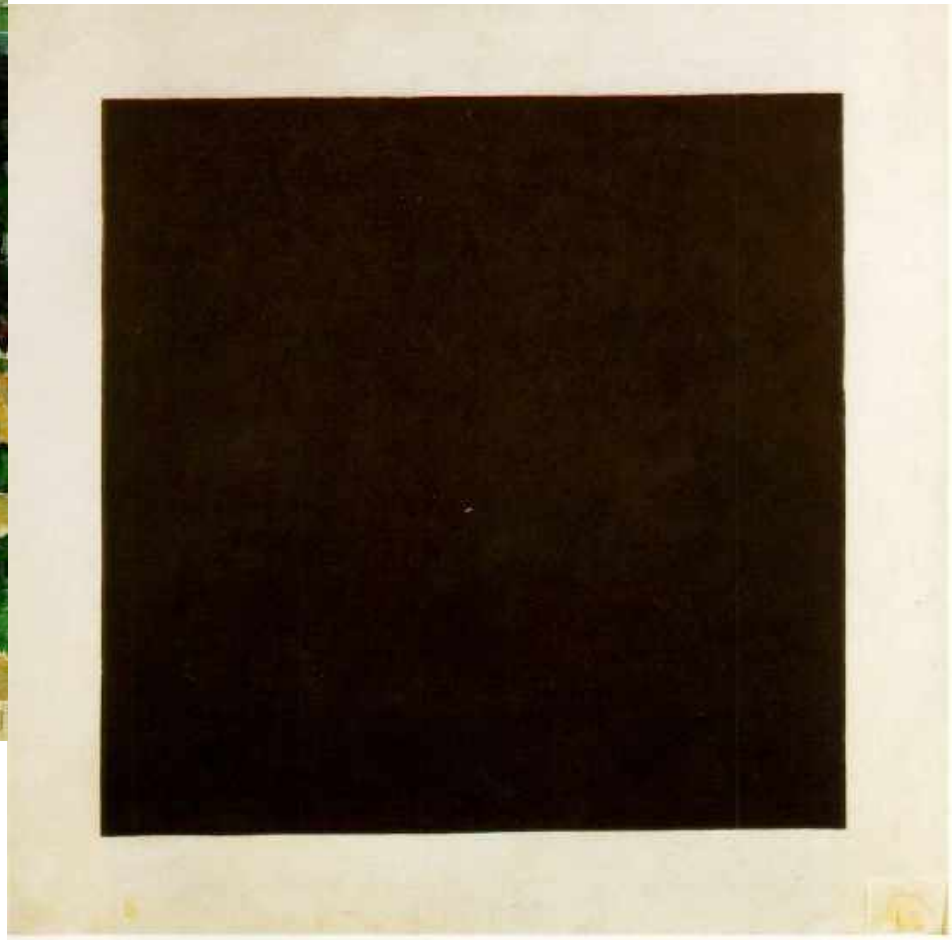
Inleiding

WAT IS KUNST? VISUELE CULTUUR?

- Ambacht
- Economie
- Theorie
- Paragone
- Politiek & Religie
- Decorum
- Stijl
- ...

Paul Cézanne, *Mont Sainte-Victoire*, ca. 1902,
83.8 x 65 cm, New York, Estate of Henry Pearlman

Kazimir Malevich, *Zwart vierkant*, 1915,
Doek, 53.5 x 53.5 cm, Sint-Petersburg, Hermitage

Pieter Bruegel I, *Christus en de overspelige vrouw*, 1565,
Paneel, 24 x 34 cm, Londen, Courtauld Institute Galleries

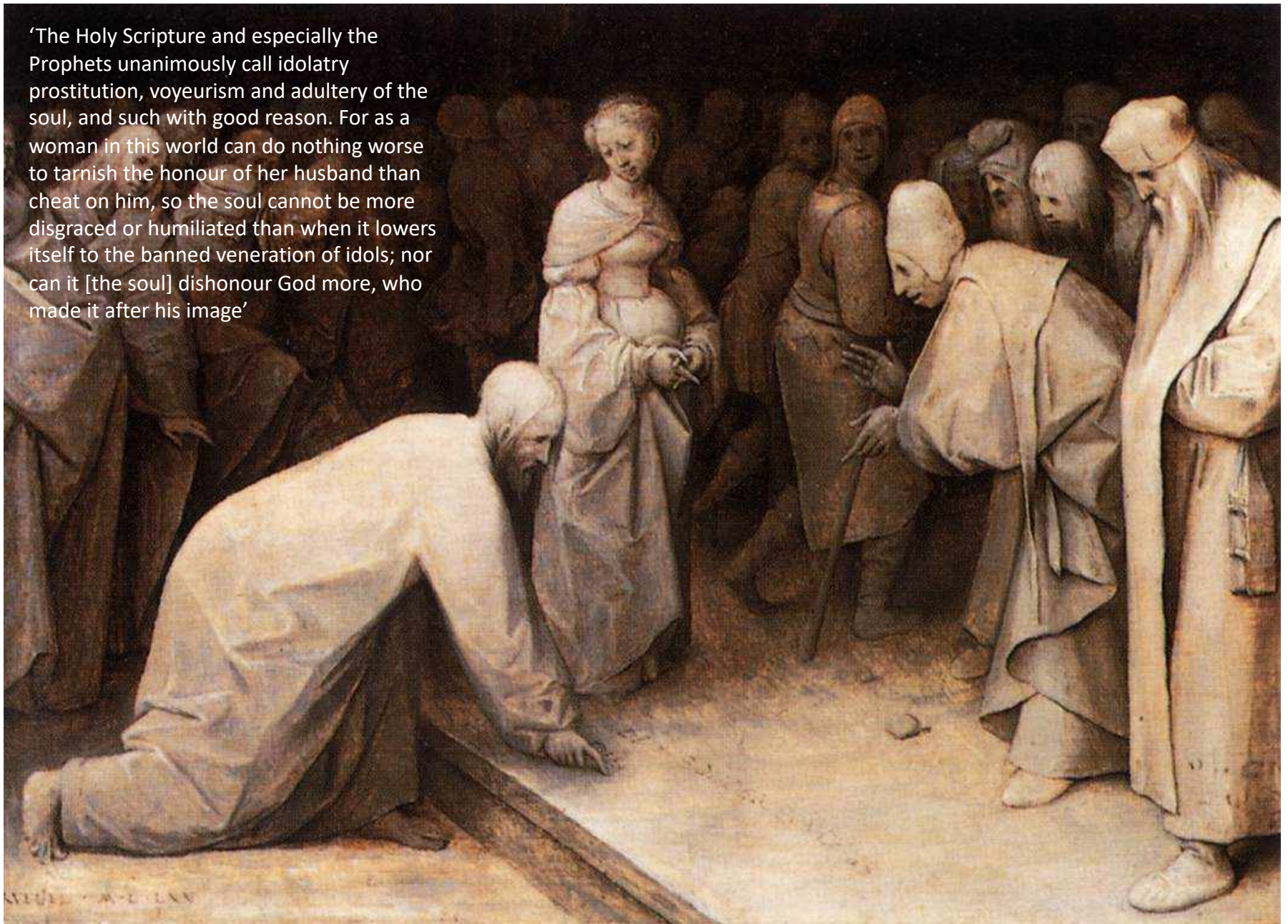

Pieter Bruegel I, *De schilder en de Connoisseur*, ca. 1565,
Tekening, Wenen, Graphische Sammlung Albertina

Pieter Bruegel I, *De Laster van Apelles*, 1565,
Tekening, Londen, British Museum

'The Holy Scripture and especially the Prophets unanimously call idolatry prostitution, voyeurism and adultery of the soul, and such with good reason. For as a woman in this world can do nothing worse to tarnish the honour of her husband than cheat on him, so the soul cannot be more disgraced or humiliated than when it lowers itself to the banned veneration of idols; nor can it [the soul] dishonour God more, who made it after his image'

Pieter Bruegel I, *Christus en de overspelige vrouw*, 1565,
Paneel, 24 cm x 34 cm, Londen, Courtauld Institute Galleries

Der schiffen trsalen die schiffuden cönen sich Par destruction de navires le navireurs se
Nie erueren die ke-lus handelen nimer aber Douent surporter par faule de marchandie
Babehis haur is vorlich mit dück dabalba Selon dück dabalba aueck babulo pred so fias

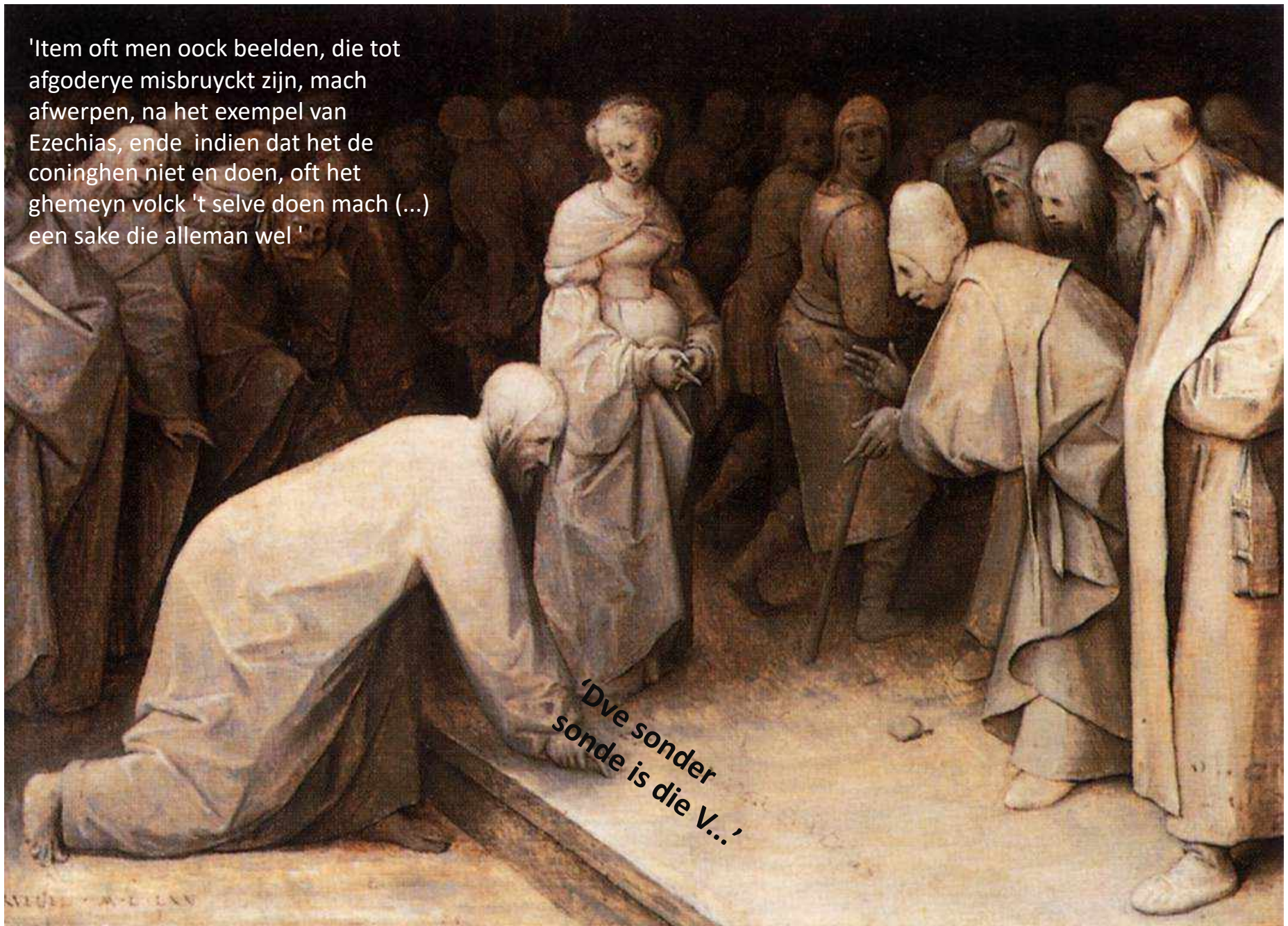
Der kramer list ernelich nider van syer Le marchand son porurement abasis
Wäre nicht vol verkauffen dück dück Ne pougnt gaignie pour viere pour
Dalbs onulysich schalsen vñ rouffen La raison du dück et se pñeurs

Der paus hat dück dabalba das sweert gelan Le pape a donne gaignie au dück cruetle
K. granuelle vñ Harfogin von parma wissen Setoyent a granuelle et parma bien leur cas
O wry miderlant isser nicht vol an Pour ruines vens du pais bar

Mit gelc vñ gut düt im der paus ond Par or et argent a dück dabalba le
erstant das der phaffen muchien halen Pape fait secours que le prestre
Doberhant auch mit geewalt vñ brent Demorant en leur tours ausi par tirant

'Item oft men oock beelden, die tot afgoderye misbruyckt zijn, mach afwerpen, na het exempel van Ezechias, ende indien dat het de coninghen niet en doen, oft het ghemeyn volck 't selve doen mach (...) een sake die alleman wel '

'Dve sonder sonde is die V...'

Hugo van der Goes, *H. Genoveva*,
Grisaille op de buitenzijde van
De Bewening van Christus

Jacob de Backer, *Sint Christophel en Johannes de Doper*,
Buitenluiken van de *Plantijnepitaaf*

Inleiding

WAT IS KUNST? VISUELE CULTUUR?

- Techniek
- Economie
- Theorie
- Paragone
- Politiek & Religie
- Decorum
- Stijl
- Betekenis

OPZET

OPZET VAN DIT VAK ?

Introductie tot Westerse Kunst (ca. 1400 – ca. 2000)

Inleiding

8 hoofdstukken

- Ambacht
- Economie
- Theorie
- Paragone
- Politiek & Religie
- Decorum
- Stijl & Betekenis I
- Stijl & Betekenis II

Besluit

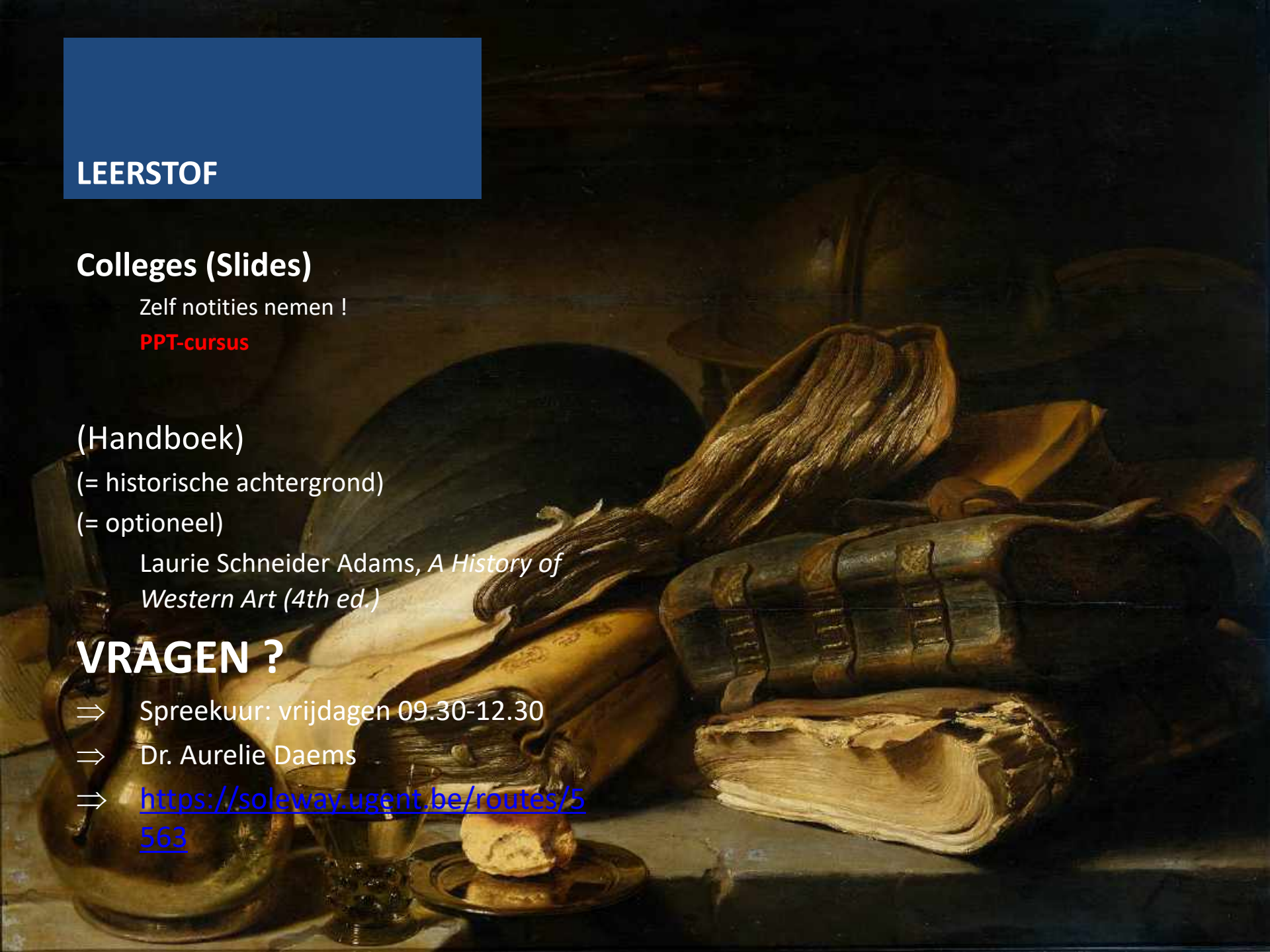
Giorgione, *Zelfportret als David (?)*, ca. 1505, doek, 52 x 43 cm, Braunschweig, Herzog Anton Ulrich Museum

1. Welke factoren hebben het 'ontstaan', het 'gebruik' het 'uitzicht', de 'betekenis' van kunst 'beïnvloed'?
2. Hoe kan kunst worden 'geïnterpreteerd' vanuit een brede visuele cultuur?
3. (Zelf-)kritisch over kunst en visuele cultuur reflecteren (los van alle dogma's)

*a.d.h.v. Hoogtepunten uit
6 eeuwen Westerse
kunstgeschiedenis*

Maurizio Cattelan, *Untitled*, 1998,
Basel, Kunsthalle

LEERSTOF

Colleges (Slides)

Zelf notities nemen !

PPT-cursus

(Handboek)

(= historische achtergrond)

(= optioneel)

Laurie Schneider Adams, *A History of Western Art* (4th ed.)

VRAGEN ?

- ⇒ Spreekuur: vrijdagen 09.30-12.30
- ⇒ Dr. Aurelie Daems
- ⇒ <https://soleway.ugent.be/routes/5563>

Deel II

EEN KORTE GESCHIEDENIS VAN DE KUNSTGESCHIEDENIS

Een korte geschiedenis van de kunstgeschiedenis

Waarom?

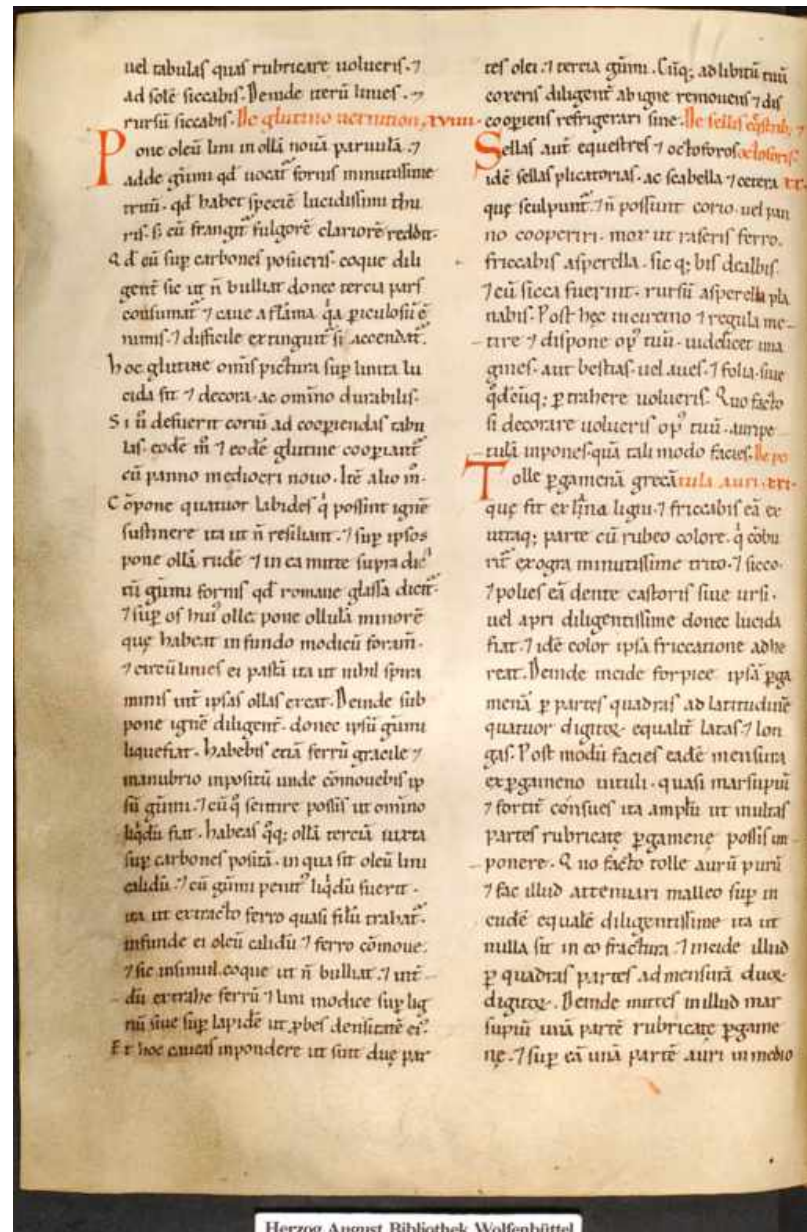
=> Kunstgeschiedschrijving bepaalt hoe wij kunst lezen, interpreteren, ordenen, ...

1. Kunstgeschiedenis in de Oudheid
(Grieks-Romeins)

(2. Kunstgeschiedenis in de
Middeleeuwen)

3. Kunstgeschiedenis in de
Renaissance & Barok

4. Het ontstaan van
Kunstgeschiedenis als
'wetenschappelijke' discipline

Theophilus Presbyter, *Schedula Diversarum Artium*, ca. 1200,
Manuscript, Wolfenbüttel, Herzog August Bibliothek

Een korte geschiedenis van de kunstgeschiedenis

**** Oudheid & Middeleeuwen ****

1. 'Geschiedschrijvers'
 1. Plinius
 2. Vitruvius (uitgegeven door Alberti in 1485 - postuum)
2. { Filósofen => kunsttheorie & esthetica!
 1. Plato
 2. Aristoteles

Middeleeuwen

1. Kroniekschrijvers (sporadische notities)
2. (Filosofen en) Theologen
Bedenkingen over religieuze kunst
i.h.b. tijdens de Karolingische Renaissance
3. 'Handboeken'
i.h.b. Receptboeken
vb. Theophilus Presbyter, *Schedula Diversarum Artium* (ca. 1200) & Cennino Cennini, *Trattato della pittura* (ca. 1400)

Plinius de Oudere, *De Historia Naturalis*, 12^e eeuwse manuscript,
Le Mans, Abbaye St. Vincent

Een korte geschiedenis van de kunstgeschiedenis

**** Renaissance ****

Drie Sporen:

1. *Kunsttheorie*

(vroeg 15^e eeuw)
na **Leon Battista Alberti**

2. *Kunstgeschiedschrijving*

(1550 = **Giorgio Vasari**)

- ⇒ Focus op stijl
- ⇒ Teleologisch

3. *Iconografie* (vanaf 16^e eeuw) na **de Beelddebatten**

Leon Battista Alberti, *Zelfportret*, ca. 1436,
Brons, Washington, National Gallery

(1) Kunsttheorie

Sinds de Renaissance

(Humanisme)

1. De NAMEN

Italië (vanaf 15^e eeuw)

Leon Battista ALBERTI

Lorenzo Ghiberti

(Rafaël) - Da Vinci – (Michelangelo)

...

Het Noorden (vanaf 16^e eeuw)

Albrecht Dürer

Domenicus Lampsonius

Karel van Mander

...

Frankrijk & Engeland (vanaf 17^e eeuw)

Roger de Piles, Jonathan Richardson

...

2. De TENDENZEN

1. Paragone

2. 'Specialisatie'

(2)

Stijlgeschiedenis

Sinds de Renaissance

1. De NAMEN

1. Giorgio VASARI (Italië)
2. Karel VAN MANDER (Nederlanden)
- ...

2. De TENDENZEN

1. Biografisch (tot nu ...)
2. Teleologisch (tot impressionisme)
3. Canonvorming

(3) Iconografie

Sinds de Renaissance

> De Beelddebatten van de 16^e eeuw

1. De NAMEN

- * Cesare Ripa (1593)
- * Johannes Molanus (1570)
- ...

1. De TENDENZEN

Sinds de 16^e eeuw

Lezen van het visuele narratief (het verhaal) op verschillende niveaus

1. Letterlijk
2. Figuurlijk / als metafoor
3. Symbolisch
4. ...

=> **Iconologie** (20^e eeuw)

Een korte geschiedenis van de
kunstgeschiedenis
**DE OMWENTELINGEN VAN
DE 20^E EEUW**

**Nieuwe 'hulpwetenschappen'
en het herdenken van de
Kunst(geschiedenis)**

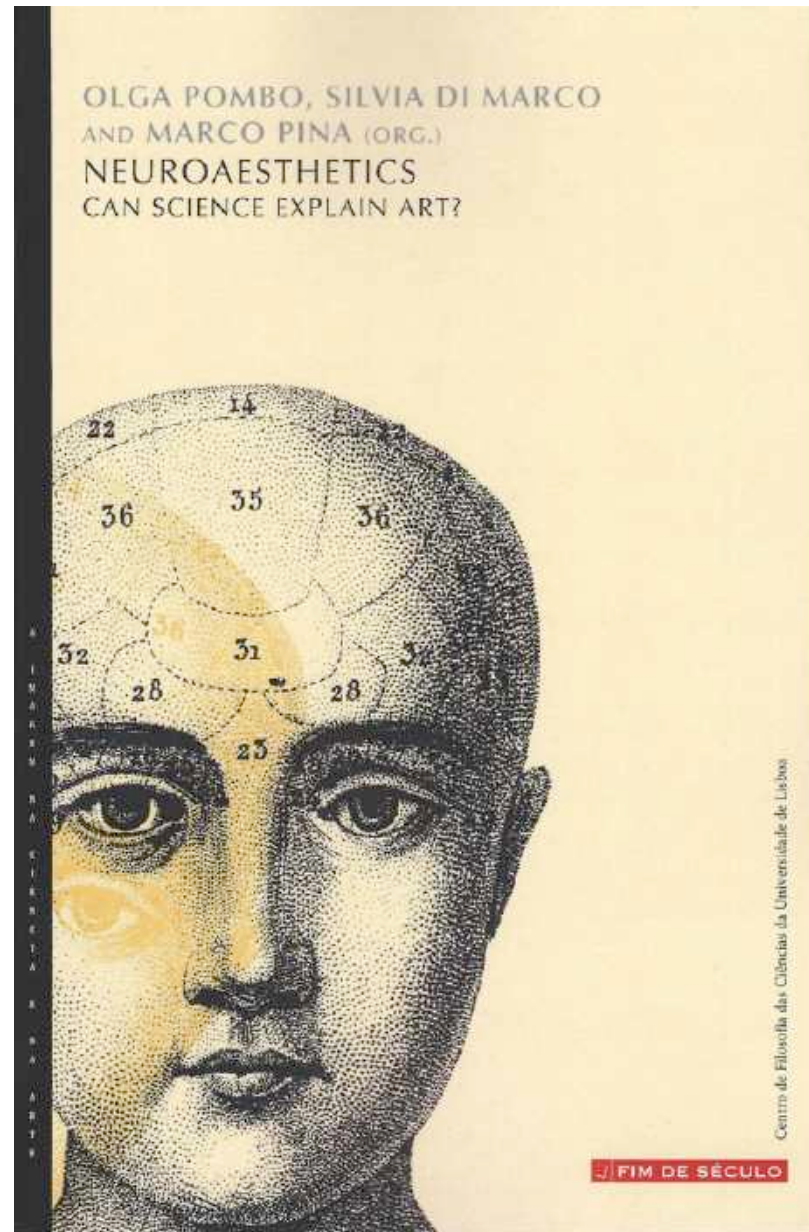
= Meest diverse invalshoeken

=> ICONOLOGIE

o.a. Geschiedenis (met zijn hulpwetenschappen:
paleografie, ...)

- Psychologie (& Neurologie)
- Sociologie / Antropologie
- Theologie / Godsdienstwetenschap
- Economie
- Wetenschapsgeschiedenis
- Exacte wetenschappen
- ...

N.B. Herdenken kunstgeschiedenis // herdenken kunst

Geschiedenis

Studie die zich bezighoudt met chronologie en contextuele verklaring van gebeurtenissen

- Op basis van bronnenonderzoek (artefacten, oraal, geschreven, ...)
- Bronnenkritiek (kritische analyse van bronnenmateriaal, in context)

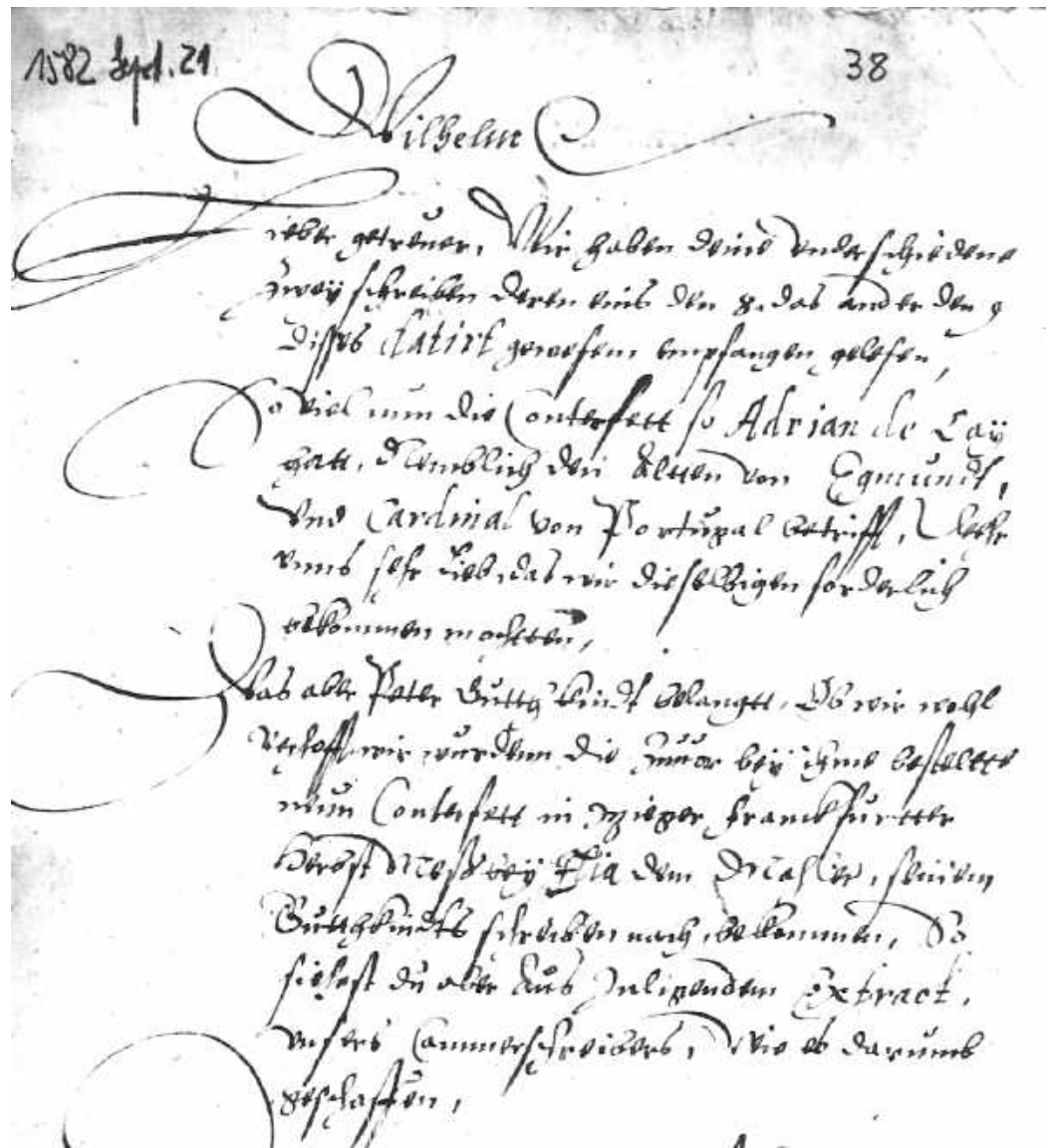
⇒ **Belang voor de kunstgeschiedenis**
= Contextuele analyse
(politiek, sociaal, economisch, religieus ...) van het kunstwerk

N.B. Hulpwetenschappen van de geschiedenis

o.a. Paleografie, codicologie, ...

N.B. David Freedberg en Jan de Vries, *Art in History / History in Art*
Michael Baxandall

...

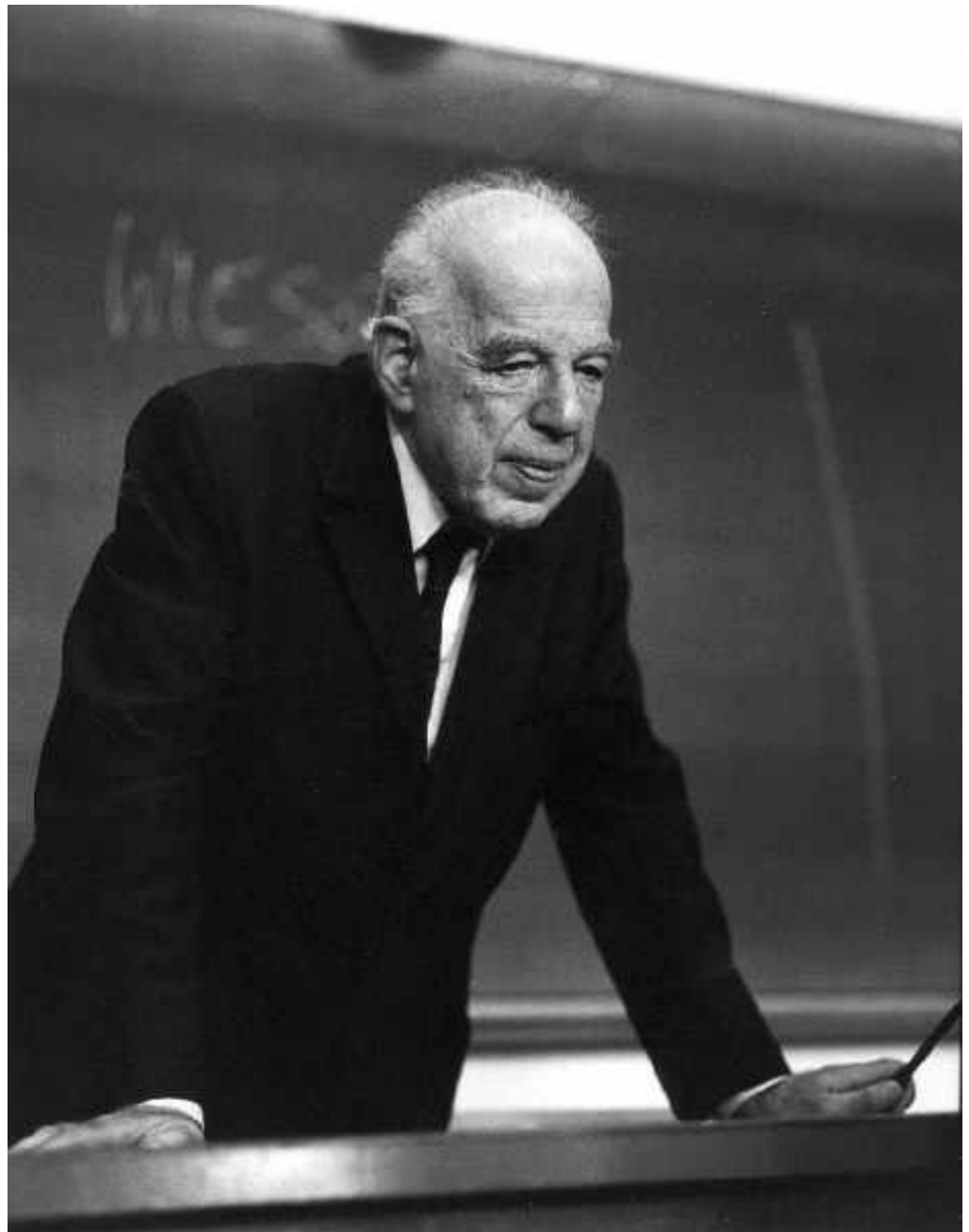

Psychologie (en neurologie)

Studie van menselijke
gedachten en gedragingen

Ernst Gombrich !

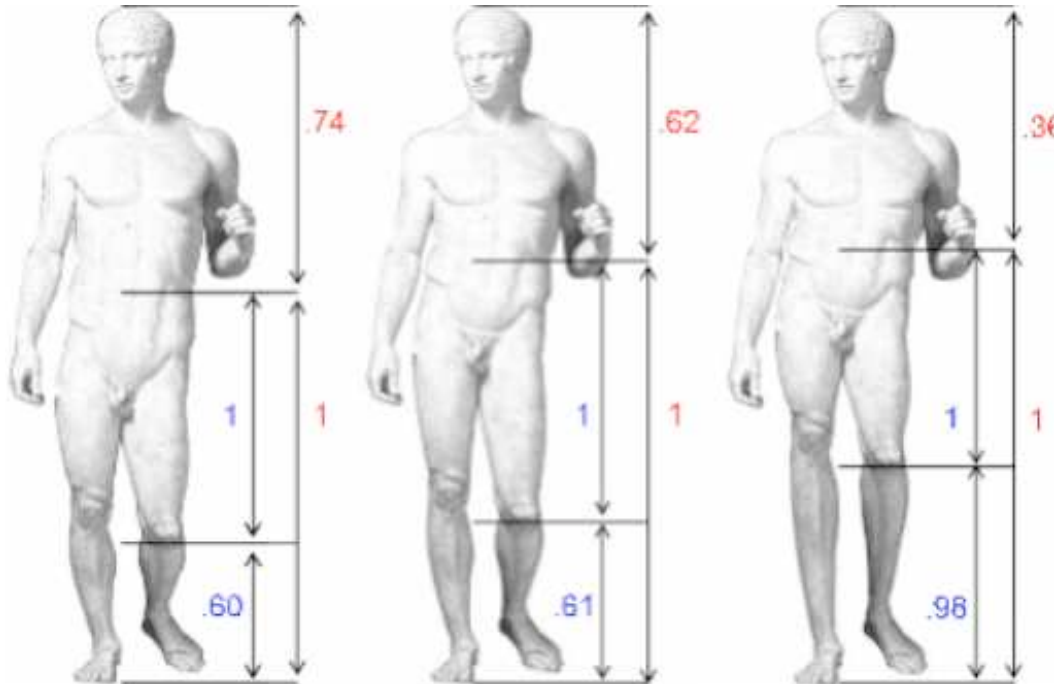
- ⇒ Wat je in kunstwerk ziet,
herkent, wordt bepaald
door psychologische
factoren
- ⇒ Mens is
'geconditioneerd'
- ⇒ Aanzet tot semantiek
- => **Experiment**

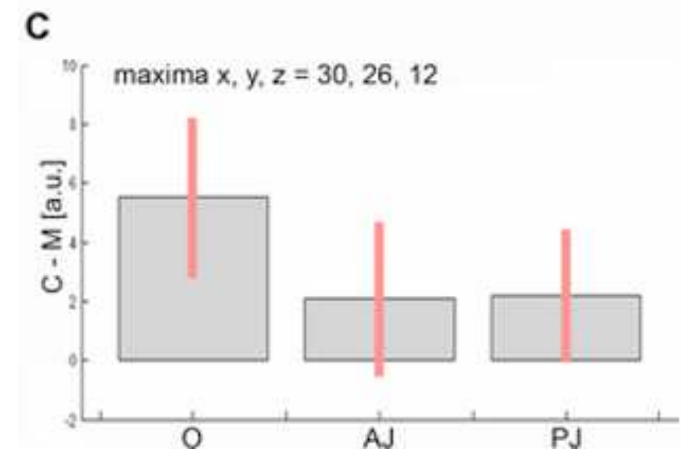
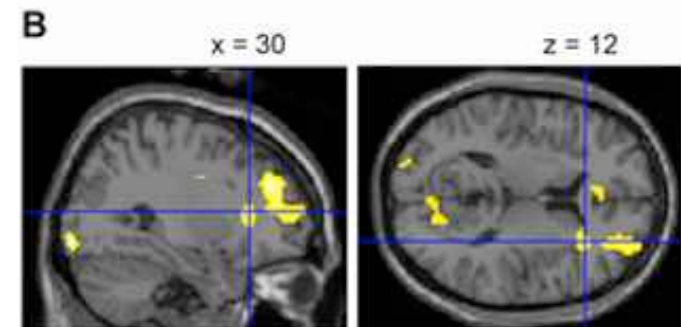
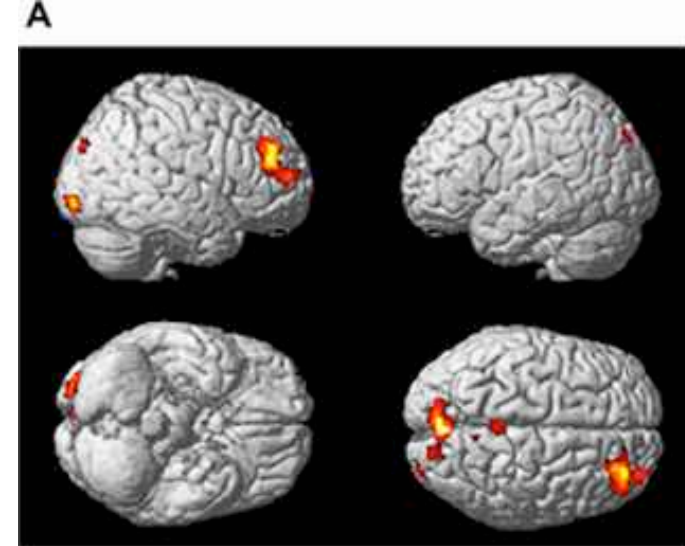
Ernst Gombrich

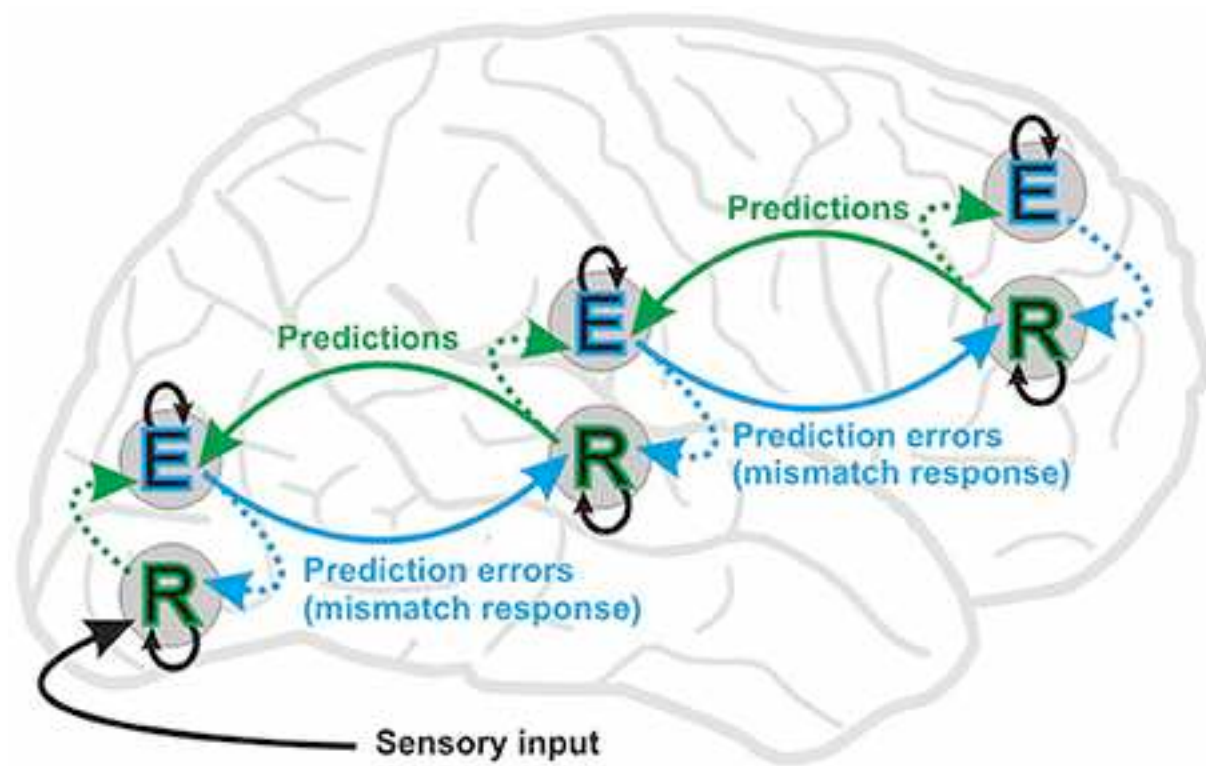

Di Dio C, Macaluso E, Rizzolatti G. "The Golden Beauty: Brain Response to Classical and Renaissance Sculptures." *PLoS ONE* 2, nr. 11 (2007). Laatst geraadpleegd op 10 December 2018.
<https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0001201>

Sociologie / Antropologie

Sociologie

= Onderzoek naar impact van het sociale op het denken en het handelen van mensen

⇒ Sociologen in de 20^e eeuw veel over kunst geschreven als case

VB. Pierre Bourdieu, *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*, 1979.

⇒ Over hoe de sociale achtergrond/klasse iemands smaakpatroon bepaalt
(m.a.w. sociaal kapitaal haalt het op educatief en economisch kapitaal)

=> (Culturele) antropologie

= Onderzoek naar de aard, essentie van menselijke 'cultuur': gedragingen, structuren, ideologieën, leerprocessen, ... ('Holistic study of Humanity')

= Loskomen van Westerse paradigma's over kunst

Vb. Alfred Gell, *Art and Agency*, 1998.

Pieter Aertsen, *Eierdans*, 1552,
Paneel, 84 x 172 cm, Amsterdam, Rijksmuseum

<http://www.youtube.com/watch?v=Cvhe9fT79Ts>

Linguïstiek

Taalkunde

Theoretische taalkunde, morfologie, ...

i.h.b.

- **Semantiek** (studie van betekenis van tekens)

vb. letters, gebaren, pictogrammen, ...

- **Semiotiek** (studie van het ontstaan en gebruik van tekensystemen)

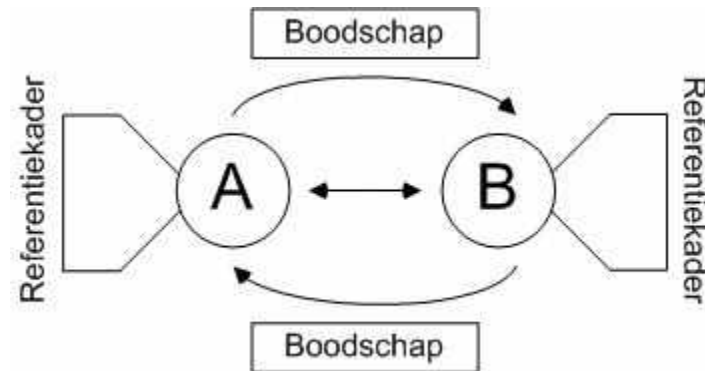
vb. structuur van betekenisoverdracht (communicatie)

Bv.

Bv. Roland Barthes, Ernst Gombrich, ...

(soms beschouwd als 'tegengesteld' aan iconografie)

NB. W.J.T. Mitchell, "The Pictorial Turn," *Artforum*, (March 1992).

Piero della Francesca, *Federico da Montefeltro en Battista Sforza*, panelen, 47 x 33 cm (elk), Firenze, Galleria degli Uffizi

Rembrandt, *De blindmaking van Samson*, 1636, doek, 302 x 236 cm, Frankfurt, Städelches Kunstinstitut

Wetenschapsgeschiedenis (en filosofie, i.e. esthetica)

'Art as (agent of) knowledge'

= Epistemeologische benadering

(> filosofie => oorsprong, vergaren,
overdracht en impact van kennis)
(sinds Plato en Aristoteles)

= Kunstenaars als wetenschappers

= Visuele denken en het belang voor
de ontwikkeling van wetenschap

= ...

David Teniers, *Alchemist*, midden 17e eeuw, privécollectie

Economie

Sociale wetenschap die productie, distributie, consumptie van goederen en diensten onderzoekt

1. Kunstproductie

(impact van economische factoren op stijl, iconografie, materiaal, ...)

2. Kunstconsumptie & verzamelen

- * Kunstdistributie
- * Kunsthandel (primair en secundair)

Tefaf, Maastricht

Exacte wetenschappen

➤ Restauratiepraktijk

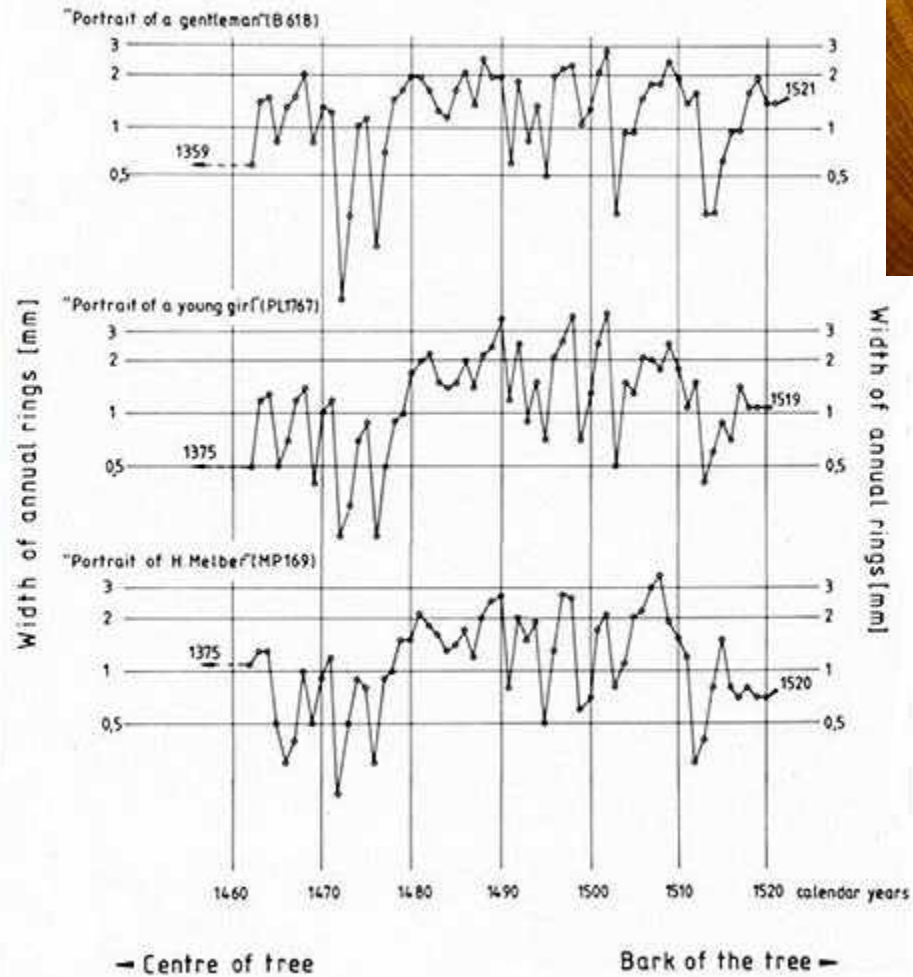
- Dragers
 - Dendrochronologie
- Grondering
- Ondertekening
 - Infrarood Reflectografie (analoog / digitaal)
- Verflagen
 - Röntgen
 - Chemie (vb pigmentanalyse of Raman Spectroscopie)
 - Microscopie, ...
- Vernis

⇒ **Belang voor** - Restauratie
- Attributieproblematiek

Identification of wood of one tree in several beech panels

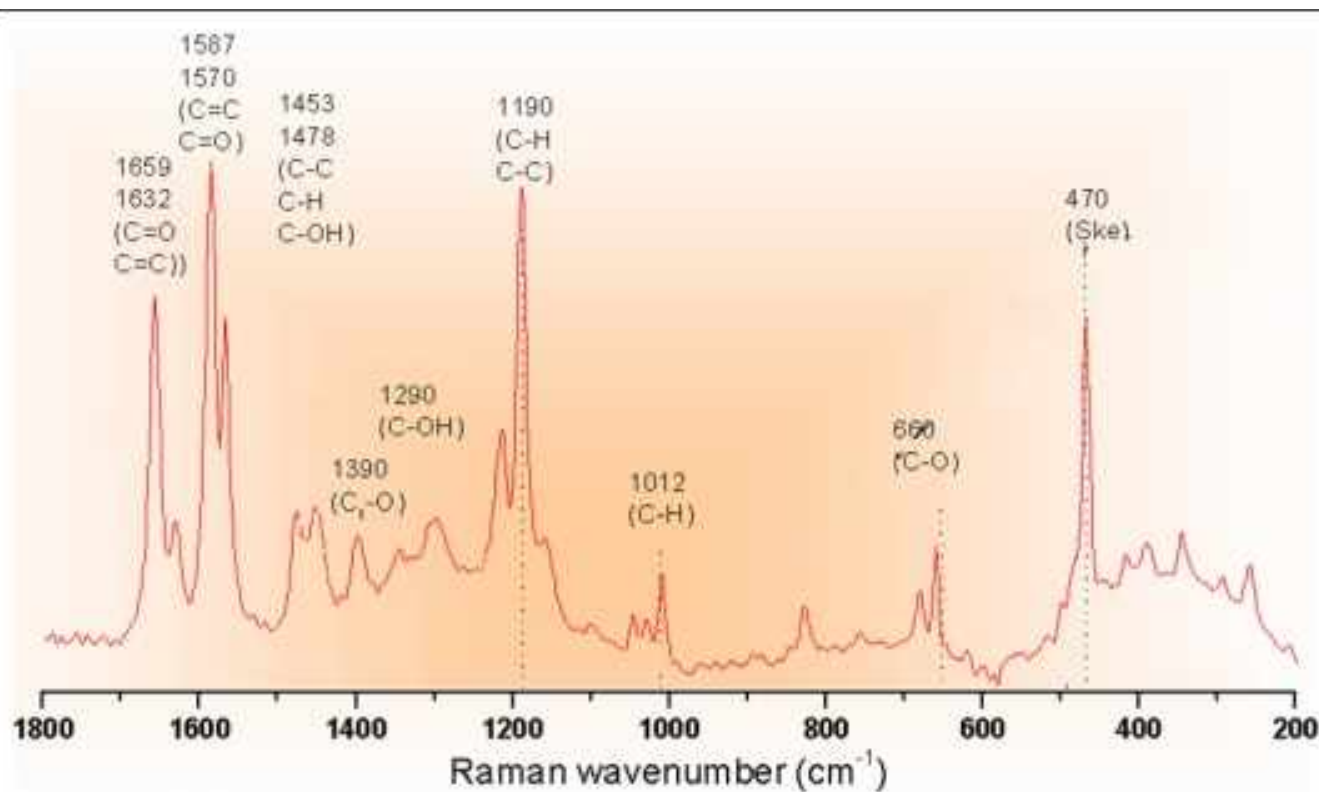

Fig. 4.1.7: FT-Raman spectrum (1064 nm) of organic red pigment alizarin. Characteristic group frequencies are shown in the spectrum.

© Mascarós et al., in: "Handbook on the Use of Lasers in Conservation and Conservation Science", 2008.

De inleiding

KORT SAMENGEVAT

PLAN VAN AANPAK

- Een geschiedenis van de Westerse kunst op basis van 'nieuwste' *kunst-wetenschappelijke* inzichten
- Thematisch / historisch
- 1 thema per week

⇒ Inzicht & feitenkennis

⇒ Kritisch kunnen nadenken over kunst (en bij uitbreiding visuele cultuur)

Donald Trump and Shinzo Abe in Mar-a-Lago (2017)

Pierre-Auguste Renoir, *Bal du Moulin de La Galette*,
Doek, 1876, Parijs, Musée d'Orsay